

Kropp och själ

Av med. dr R. Eeg-Olofsson

När vi skall tala om kropp och själ, är det inte meningen, att ta upp frågan hur man söker förklara det samband mellan dessa, som erfarenheten visar existerar. Här skall endast pekats på en del iakttagelser, vilka görs av läkaren vid sjuksängen eller av forskaren i laboratoriet.

Vad vi menar med kroppen behöver i detta sammanhang inte definieras. Däremot skall det sägas, att jag med själ menar upplevelsesidan av vårt väsen, för att tala bara om människan. Det är alltså fråga om hur vi uppfattar oss själva som ett jag och detta jags förhållande till yttervärlden, häri inbegripet andra jag, och den egna kroppen. Det kan vara värt att tänka på att en solnedgång av mig uppleves på mitt eget vis, som förresten växlar med ålder och stämningar. Vi känner som äldre annorlunda inför en solnedgång, än när vi var unga. Det förhåller sig därför så, att då vi i ord eller bild beskriver en solnedgång, är det uttryck för ett själstillstånd. Hur vårt psyke inverkar på effekten av de ljudvågor som via örat når oss i form av en signal blir med ens klart, om vi tänker på hur vi reagerar olika på samma dörrklockas ringande, om vi väntar besök av en god vän eller om vi döljer oss för rättvisan.

Kropp och själ en enhet

På så vis bildar kropp och själ en enhet, och de hör så nära samman, att det kan vara svårt att skilja dem åt.

En skada på vår kropp upplever vi som smärta. Det är i och för sig en själslig företeelse. Men smärtan kan få skilda betydelser. Vi kan genom nya själsakter tyda smärtan olika. Vi kan se den som något, mot vilket vi gör uppror, men om vi är självplågare eller något i den vägen kan vi också ta den som en tillgång. Detta betyder, att vår livshållning och våra värderingar kan bli avgörande för hur vi möter olika företeelser i vår kropp. Därför kan inte den själsliga sidan någonsin helt lämnas åsido.

Men själen tar inte bara emot intryck, som den bearbetar. Den har också en verksamhet, som riktar sig utåt mot kroppen och omvärlden, och med vilken vi inom vissa gränser kan dirigera våra själsliga energier. Denna funktion motsvaras av sådana uttryck som jag önskar, jag vill, jag försöker.

Som jag nämnde, kan det vara svårt att avgöra, vad som bör kallas själsliga funktioner, och vad som bör kallas kroppsliga. Låt oss ta ett sådant exempel som hungerkänslan. Kroppen säger ifrån, om den inte fått den näring den behöver, och vi upplever en hungerkänsla, vilken kan bli så stark, att den övervinner alla hämningar. Men man kan servera läckerheter, eller tala om mat och sätta fantasin i gång, så att aptiten väcks, fastän man inte är i rent kroppslig-fysiologisk mening hungrig. Det finns dock en förutsättning att ta hänsyn till, nämligen den att den fysiologiska mättnadsgraden inte får vara alltför hög. Kroppsligt och själsligt griper in i vartannat. En mått kropp behöver starka retningar, för att hungerkänslan skall inträda, men med en hungrig varelse kan det vara farligt, i varje fall obarmhärtigt, att ens tala om mat, om man inte har något att bjuda på.

På så vis kan man inte se kropp och själ som företeelser, vilka är skilda åt, och vilka påverka varandra som två skilda väsen. När vi talar om deras beroende av och ingripande i varandra, kan vi dock inte undvika att tala om dem, som om de vore skilda åt. Vi använder ett språkbruk, som vi vet inte täcker verkligheten, ungefär som när vi talar om solens uppgång och dess nedgång. Det är en beskrivning av vad vi upplever, men den täcker inte verkligheten.

Kroppsliga orsaker — själsliga symtom

Det är lätt att visa, att kroppen påverkar våra känslor, våra tankar och rentav vår vilja i så hög grad, att också sjukliga tillstånd uppkommer. Det räcker med några exempel. Även

om några av dem är enkla, så har de sin betydelse därför att det är vanligt att man tänker sig att själsliga rubbningar måste ha själsliga orsaker. Det är därför lika viktigt att vänja sig att tänka att själsliga symtom kan ha kroppsliga orsaker, som att motsatsen kan vara förhållandet. Låt oss först ta en förgiftning med något utifrån kommande ämne, exempelvis något så alldagligt som alkohol. Var och en vet, att den psykiskt sett mest välbalanserade kan bli som en furie, som utgör en fara både för sig själv och omgivningen, om han berusar sig.

Inre sekretion

Vi har också inre förgiftningar, exempelvis av en giftig struma. Denna kan vålla symtom av övervägande själslig typ, framför allt oro och ångslan. Bakom detta ligger en förändring i sköldkörteln, och de sjukliga yttringarna liknar i så hög grad dem vi ser vid själslig spänning, att sjukdomen länge kan bli odiagnosticerad och får gå under namn av nervositet eller liknande. Den giftiga struman är ett exempel på samspelet mellan körtlar med inre sekretion och själen. Ett exempel i motsatt riktning, dvs. där ett själsligt förlopp påverkar den inre sekretionen finner man i Cannons försök som visar, hur binjurarna vid fruktan och skräck utsöndrar ökade mängder adrenalin, och hur organismen i övrigt reagerar så, att den blir inställd på kamp eller flykt. Jag nämner dessa försök bl. a. därför, att det ger mig tillfälle påminna om att dessa, som numera räknas som klassiska, bara ligger 30—40 år tillbaka i tiden.

Ganska känt torde vara, att vissa smärttillstånd i hjärtat kan ge den svåraste ångest.

Förändringar i hjärnan

På grund av hjärnans centrala ställning, är det helt naturligt, att man får de bästa bevisen för kroppens inverkan på själen vid hjärnförändringar av olika slag.

En tumör i pannloberna, exempelvis, kan ge upphov till ingripande personlighetsförändringar, t. o. m. brottslighet hos förut oförvitliga. Och vissa former av hjärninflammationer, som angriper djupare liggande delar av hjärnan, kan medföra mycket ingripande karaktärsförändringar, tyvärr alltid i ogynnsam riktning.

Själsliga orsaker — kroppsliga symtom

Det kan som sagt sålunda lätt bevisas, att vi har kroppsliga sjukdomar, som ger huvudsakligen själsliga symtom.

Det är svårare att kortfattat visa, hur själsliga företeelser ger anledningar till kroppsliga förändringar av mer än övergående natur.

Var och en vet, hur skamkänslan kan yttra sig i rodnande, eller hur spänningen inför en uppgift kan ge upphov till darrning och törret i svalget. Företeelser av denna art och storleksgrad ligger till grund för utnyttjandet av den s. k. lögn-detektorn. Då man alltemellanåt tillfrågas om denna, skall jag med ett par ord beröra hur den fungerar. Lögn-detektorn är en apparat med vilken man kan mäta, hur olika kroppsliga funktioner reagerar på en sinnesrörelse. Man kan mäta exempelvis puls, blodtryck eller hudens elektriska ledningsförmåga. Bland såvitt möjligt neutrala ord blandar man plötsligt in sådana som direkt berör den gärning eller den händelse, som skall avslöjas, i avsikt att få ett positivt utslag. Man bör dock hålla två ting i minnet. Utslaget bygger på den spänning som åstadkommes av skuld-känslan, straffrädslan eller liknande. Men nu finns det för det första sådana som kan ljuga utan att rodna eller på annat sätt påtagligt reagera, för det andra finns det sådana, som är så överkänsliga, att de kan ge utslag utan att vara skyldiga. Okänslighet och överkänslighet är alltså båda två felkällor.

Samma symtom av såväl kroppsliga som själsliga orsaker

Det nu sagda ligger inom den fysiologiska eller genomsnittliga variationsbredden. Men hur är det med allvarligare rubbningar? Som svar härpå kan sägas, att man sedan länge vet, att det finns både förlamningar och spasmer, som beror på själsliga orsaker, och som botas endast på själslig väg. Låt oss mycket förenklat säga att det här rör sig om föreställningar och fantasi, som dock, väl att märka, inte är framkallade av viljan och inte kan påverkas av den. Men precis samma symtom kan också uppkomma av kroppsliga orsaker. I det enskilda fallet kan det därför vara oerhört svårt att komma fram till en säker uppfattning om diagnos och terapi, om kroppsligt eller själsligt. Ofta är det

förvisso frågan om bådadera, men det minskar knappast svårigheterna.

På senare tid har den moderna psykosomatiska medicinen alltmer systematiskt visat, att själsliga faktorer alltid spelar in, mer eller mindre, vid olika sjukdomar. Detta har förvisso alltid stått klart för läkaren i det direkta arbetet med de sjuka. Men först senare tids forskning har belyst dessa iakttagelser med experimentella undersökningar. Vi kan utan att plåga ett djur försätta det i en konfliktsituation, som också utlöser kvarstående kroppsliga symtom, exempelvis situationsbetingad urinutsköndring. En känd forskare, Selye, i Montreal har gjort det försöket att genom en ombindning utan att alls åstadkomma någon kroppslig skada göra ett framben på en råtta orörligt. Redan denna enkla åtgärd kan inverka på rättan, så att den blir apatisk, vägrar äta, och det kan gå så långt att djuret dör.

I den medicinska litteraturen möter man ofta i dessa sammanhang patienten Tom, som noga observerats av amerikanska forskare. Tom hade som ung förtärt lut, så att matstrupen blev förstörd. För att livnära honom öppnades därför en förbindelse mellan magsäcken och bukens framsida. Genom denna konstgjorda magöppning fick man nu på köpet möjlighet att observera magslemshinnan under olika förhållanden. Bl. a. kunde man iaktta, att vid själslig påfrestning, som utlöste sådana känslor som fientlighet, oro, bekymmer, uppträdde förändringar i slemhinnan av den art, att av minsta anledning ett sår utvecklade sig. Det är att märka, att det inte är känslor av glädje och generositet, som medför skadliga följder, utan det är deras motsats: hat, bitterhet och avund.

Själsliga bristsymtom

Man har också iakttagit, hur själsliga bristsymtom exempelvis hos spädbarn (moderns bortovaro under längre tid) ger upphov till de allvarligaste näringsrubbnings hos barnet.

Jag nämnde bristsymtom. När man med tanke härpå från medicinsk utgångspunkt talar om själens inverkan på kroppen, är det kanske naturligt att i första hand tänka på en sådan yttring som självuppehållsedriften, vilken är avgörande för liv och hälsa och åtminstone hos oss människor har en uppenbar själslig kom-

ponent. Men det kan vara värt att också komma ihåg den oerhört viktiga betydelse, som ligger i kravet på gestaltning och gemenskap. Gestalttningsbehovet söker tillfredsställelse i olika skapande gärningar, avpassade efter vår begåvning, och gemenskapsbehovet finner sin form i det fria umgänget med andra. Vanligen tänker vi inte på vad dessa behov betyder för oss. Först när det sätts stopp för deras tillgodoseende, visar det sig, att detta inte kan ske utan att man tar skada till sin själ och därmed lider också kroppen. När jag säger detta, tänker jag särskilt på erfarenheterna från koncentrationslägren. Hur djupt livet i koncentrationslägren kunde påverka en människa, och hur de själsliga faktorerna därvid medverkar visar följande exempel. En läkare berättar, att en lägerfånge omtalat för en kamrat, att han haft en dröm av följande innehåll: Han hörde en stämman, som frågade honom, om han inte hade något som han gärna ville veta. Stämman bärare kunde nämligen profetera om framtiden. Han svarade då: Jag skulle vilja veta, när detta andra världskrig får ett slut också för mig. Stämman svarade: Den 30 mars 1945. När fången berättade härom, var det i början på mars. Han var då vid gott mod och full av förhoppningar. Men den 30 mars kom allt närmare, och det blev allt mindre sannolikt, att stämman profeterat rätt. Sista dagarna före den utsatta dagen blev mannen alltmera modlös. Den 29 mars låg han sjuk i feber. Den 30 var han medvetslös, och följande dag var han död i fläckfeber.

Den källa varifrån jag hämtat detta tillägger: "Vi har redan hört i vilken stor utsträckning organismens immunförhållanden är beroende av sinnesstämningen, alltså av livsmod eller av levnadströthet uppkommen genom besvikelser och svikna förhoppningar. Vi kan därför med rätta och med fullt kliniskt allvar anta, att besvikelsen över drömmstämman falska profetia lett till ett snabbt sjunkande av organismens motståndskraft, så att den överväldigats av den slumrande infektionen."

Ett exempel som detta förtjänar all uppmärksamhet men samtidigt bör man vara på sin vakt mot alltför förhastade slutsatser och generaliseringar.

I samband härmed kan jag i enlighet med

vad jag tidigare antytt ytterligare nämna de andliga behoven: behovet att få en mening i livet, och allt som hör samman med våra högsta värden frihet, sanning och godhet. Hur dessa behov, deras tillfredsställande eller inte tillfredsställande, påverkar oss psykosomatiskt i gynnsam eller ogynnsam riktning har samband med vår livsinställning. Denna i sin tur påverkas av många olika faktorer, bl. a. av kroppslika. Bekant torde vara, att den adlerska individualpsykologin utgår ifrån studiet, hur medfödda kroppsliga förändringar inverkar på livshållningen och livsstilen hos olika människor.

Kroppsbyggnaden påverkar karaktären

Vetskapen om att vår kroppsbyggnad har samband med vår karaktär är numera allmän egendom. Och att vår karaktär, vår personlighet visar sig i olika kroppsliga företeelser är också känt. "På gången och på pannan känns Torstens son igen." Varför inte också nämna utseendet på de runor han ristade? Hur vi från skrivstilen kan sluta oss till personligheten

har gjorts till föremål för särskilda studier av grafologin.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga, att kropp och själ enligt vad vi nu vet, är så invälda i varandra, att man inte kan syssla med det ena utan att också komma i beröring med det andra. Man brukar uttrycka detta så, att människan är odelbar, eller att hon utgör en psyko-fysisk enhet. Det finns många försöksserier på patienter, som visat sig värdelösa, därför att man inte tagit hänsyn till de psykiska faktorerna, exempelvis suggestionens makt.

En sund själ i en sund kropp kommer alltid att duga som motto. Även om förhållandena inte är så enkla, att man kan säga, att en sund själ betyder en sund kropp, eller en sund kropp en sund själ, så kan man dock lugnt påstå, att om själens behov försummas, så inverkar detta ogynnsamt på kroppen. Och en försummad kropp kan också betyda en förkrympning av själen, som minskar livets glädje och fullhet.

Desinfektionssprit

(prima råsprit denaturerad med 0.25% ren bensol) levereras till legitimerade läkare, tandläkare och veterinärer. Priset är 80 öre per kg fraktfritt, varjämte vid första expeditionen plåt-

flaska rymmande 12 kg skall inköpas

efter ett pris av kr. 23:—.

Order åtföljd av likvid till

AKTIEBOLAGET VIN- & SPRITCENTRALEN

STOCKHOLM 6